

דברי תורה

מאת כ"ק מרן אדמו"ר שליט"א

יוצא לאור ע"י מכון מעדני מלך וויען - גליון תקס"ב

בסעודה שלישית פרשת מטות מסעי תשס"ט לפ"ק

בקעמפ מתיבתא נחלת יעקב וויען - לאק שעלדריק

היתורה, על זה אמר, כי פעמיו ירחיק, שהפגם שהיה בפעמיו, שלא הלך לקנא קנאת ה' במעשה זמיר, ורחיק כעת פגם ההוא, בדם הרשע, כמה שישפוך דמם של רשעים במלחמת מדין, שכזה יתקן הפגם שברגליו, ולכן ישמח צדיק כי חזה נקם.

ומסיים עלה קרא, ויאמר אדם אך פרי לצדיק, אך יש אלקים שופטים בארץ. ולכאורה יש להבין המשך הפסוקים לפרשה שלמעלה. ונראה על פי מה שפירש הגאון רבי דוד דייטש זצ"ל, בעהמ"ס אהל דוד, הכתוב, ומשלם לשונאיו אל פניו להאבדו, לא יאחר לשונאיו, אל פניו ישלם לו (דברים ו-ז). וקשה דמתחיל כלשון רבים משלם לשונאיו, ומסיים לא יאחר לשונאיו כלשון יחיד. ואמר, הדנה התרגום פירש ומשלם לשונאיו, שהקב"ה משלם לשונאיו להרשעים עבדין מבין דאינון עבדין בעולם הזה, כדי לאובדוהון לעולם הבא. והנה לכאורה צריך להבין, איך אפשר בעולם הזה לשלם איהו זכות שישנו להאדם, הלא יפה שעה אחת קורת רוח של עולם הבא מכל חיי עולם הזה, (אבות ד-ז), ואם כן בכל מובות עולם הזה לא ישולם שכר מצוה, שמגיע בעדה דבר מה של עולם הבא. אולם חכמינו ז"ל אמרו נקמה מעין עולם הבא, [ועיין במגדים חדישים ברכות נו: שלא נמצא מקורו]. אם כן על ידי שהשונא של הקב"ה יכול לנקום באויביו, בזה ישולם מה שהיה מגיע לו מעין עולם הבא. וזהו פירוש הכתוב, ומשלם לשונאיו, דהיינו הקב"ה משלם לשונאיו עבדין מבין דאינון עבדין, ובאיזה אופן, לא יאחר לשונאיו, שאותו אשר ה' משלם לו מובו לא יאחר לשונאיו אלא על פניו ישלם לו, וזוה קיבל עולמו. (הובא בספר אמרי יהודה לנכדו אבות פ"ב אות לג).

וכתב וחתנו הגאון בעל מהר"ם א"ש זצ"ל, הוסיף לפרש בזה מה שאמר הכתוב בשבחו של האיש הירא את ה' ובמצותיו חפץ מאד, גבור בארץ היה ורעו וגו', הון ועושר בביתו וגו', סמוך לכו לא יירא עד אשר יראה בצריו (תהלים קיב-ח). כי לכאורה יתחמץ לב הירא ה', בראותו שה' משפיע לו שפע עולם הזה, כי אולי זה גמולו הטוב שמשלם לו ה' בחייו, כדי להאבדו מן העולם הבא. אך באמת בתענוגו עולם הזה אי אפשר לשלם גמול המצוה, שהוא תענוג חיי עולם הבא, שיפה שעה אחת קורת רוח בעולם הבא מכל חיי עולם הזה, ואם כן אין זה גמול מצותיו, ונכון לכו ובטוח בשכרו הגנוג לעולם הבא. אמנם כאשר ה' מראה לו גם נקמת שונאו, שהוא תענוג מעין עולם הבא, או נעשה ירא וחרד, כי אולי זהו להאבדו מן העולם הבא. וזהו שאמר הכתוב, שהירא ה' גם אחר שרואה שמתברך בדורו ישרים, והון ועושר בביתו וכו', סמוך לכו ולא יירא, שהוא לתשלום מצותיו, כי אי אפשר לשלם עולם הבא בתענוגו העולם. אמנם כל זה הוא רק 'עד אשר יראה בצריו', שכאשר מודמן לפניו לראות בנקמת צריו, שהוא תענוג עולם הבא, אז נעשה ירא וחרד, שלא יהיה זה בבחי' משלם לשונאיו על פניו ע"כ.

אבל באמת בצדיקים נאמר, אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיה ג-י), ואמרו חז"ל (קידושין מ). טוב לשמים ומוב לבירותו הון צדיק טוב וכו', והוכות יש לה קין ויש לה פירות וכו', כי פרי מעלליהם יאכלו. וכדאימא במשנה (פאה א-א) אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקין קיימת להם לעולם הבא וכו'. ולכן גם כאשר מראה לו ה' נקמת אויביו, אין זה, רק הפירות שאוכל בעולם הזה, אבל שכרו בעולם הבא נשאר שמור לו לעולם, ועתיד הקב"ה להנחיל לכל צדיק שלש מאות ועשר עולמות שנאמר (משלי ח-כא) להנחיל אוהבי י"ש (עוקצים ג-ב).

וזהו שאמר הכתוב, ישמח צדיק כי חזה נקם. הצדיק יוכל לשמח גם כאשר רואה הנקמה בעיניו, ואין לו להוש שמשלמן לו שכרו בעולם הזה להאבדו. ויאמר אדם אך פרי לצדיק, אין זה אלא הפירות שהצדיק אוכל בעולם הזה, אבל הקרן של הש"י עולמות שמור לו לעולם הבא בשלימותו, ואך יש אלקים שופטים בארץ, הקב"ה שופטו שהקרן של הש"י עולמות לא יוגרע ממנו, גם כאשר יראה בצריו, כי אין זה רק הפירות, אבל הקרן קיימת לו לעולם הבא.

אמנם אבתי יש להבין שדרשו על משה, ישמח צדיק כי חזה נקם, וכי רק משה ישמח, הלא גם אהרן והקנים שמחו בנקמת ה', וגם הכלל ישראל כולו שהיה נוגע זאת לכבודם, נקים נקמת בני ישראל, הרי לכולם היה שמחה ותענוג מעין עולם הבא, ולמה אמר רק על משה ישמח צדיק כי חזה נקם.

ונראה הדנה הנביא אומר, שוש אשיש בה' תגל נפשי באלקי (ישעיה סא-ו). ופירש בעבודת ישראל, כי חכמינו אמרו חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה (ברכות נד.). אך כמה דברים אמורים, אם הרעה נגעה רק אליו, אבל אם נגעה

נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, אחר תאסף אל עמך (לא-ב). ובמדרש רבה (כב-ה) זה שאמר הכתוב (איוב לו-ז) לא יגרע מצדיק עינו וגו', אין הקב"ה מונע מן הצדיק מה שרוצה לראות בעיניו. ללמדך שמושה מתאוה לראות בנקמת מדין קודם שימות, והיה מבקש מן הקב"ה שיראה בעיניו. על משה נאמר, ישמח צדיק כי חזה נקם (תהלים נח-יא), נקמת מדין, פעמיו ירחיק בדם הרשע, זה בלעם ע"כ. ויש להבין הענין מה שהיה מבקש לראות זאת בעיניו. וגם למה שמח על נקמה זו יותר ממה שישמח לקיים שאר מצוות ה'. וגם להבין סיום הכתוב, פעמיו ירחיק בדם הרשע, כמה רחיק משה את פעמיו בדם הרשע, הא לא יצא בעצמו למלחמה, ולא היה שם כלל, ולא נרצחו רגליו בדם האויב.

ונראה כי מצינו בלזם שאמר לו המלאך, המלט על נפשך אל תביש אחרך (בראשית יז-ז). וברש"י אתה הרשעת עמהם, וזכות אברהם אתה ניצול, ואיך כדאי לראות בפועל ואתה ניצול (ב"ר נ"א) ע"כ. הרי לנו כי מי שאינו ניצול בזכות עצמו, אינו יכול לראות בעיניו במפלת השונא. ופירשו בזה, ה' לי בעוזרי ואני אראה בשונאי (תהלים קח-ו), והיינו אם ה' יהיה 'לי' בעוזרי, בזכות עצמו ולא בזכות אחרים, או אני אראה בשונאי, אהיה ראוי לראות מפלתם. (עיין פרדס יוסף פ' בראשית אות קב, ובכתב סופר פ' ואתחנן עה"פ עיניכם הרואות).

ופירשו בזה עוד מה שנאמר בזה, צדה תעשה לתיבה (בראשית ו-ז), וברש"י יש אומרים חלון, ויש אומרים אבן טובה המאירה להם (ב"ר לא-יא) ע"כ. והיינו דזה תלוי כמה שדרשו שם, נח איש צדיק תמים היה בדורותיו (ו-ט), וברש"י יש מרבותיו דורשים אותו לשבח, כל שכן שאילו היה בדורו צדיקים היה צדיק יותר, ויש אומרים לגנאי וכו' (סנהדרין קח). ע"כ ומאן דאמר חלון עשה לתיבה, סבירא ליה כמאן דדרש לשבח, וניצל בזכות עצמו, וכדאי לראות במפלת שונאו. ומאן דאמר אבן טובה, סבירא ליה כמאן דדרש לגנאי, ואם כן אינו כדאי לראות ואינו יכול לראות לחוץ ע"כ (הובא בפרדס יוסף שם אות ט).

וזהו שאמר הכתוב, ישמח צדיק כי חזה נקם, כי הווכה לראות בעינים במפלת הרשעים, הרי זה סימנא סבא שהוא צדיק הווכה בזכות עצמו, ולכן שפיר ישמח בו צדיק. — ולכן היה משה מבקש מאת ה' שרוצה לראות זה בעיניו, כי אז יוכל לנסות מצבו ומדיניותו בעבודת קונו. וזהו שאמר הכתוב, לא יגרע מצדיק עינו, אשר לא רק שה' מושיע להצדיק מאויביו, אלא אינו נוגע ממנו לראות במפלת שונאיו בעיניו, כי הווכה בזכות עצמו, וה' לי בעוזרי, אז ואני אראה בשונאי.

ולעניינו יש לומר, הדנה אמר ה' למשה, נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים, אחר תאסף אל עמך. וכתב באור החיים הק', שנתכוין לומר לו, שקודם לכן אינו שלם התיקון לאיפס אל עמו, פירוש שיהיה לו מונע בדיו, וימנעו מנגשת נפשו למקום מושבה שיקרא עמו כידוע, עד שיעמידנו במשפט, כי על הכל יביא ה' במשפט, וסביביו נשערה מאוד (תהלים ג-ג, יבמות קא:). והמונע הוא, לפי שהשלם הזה נתרפה במעשה זמיר, ולא עשה דבר כאמרו ז"ל (במדרב"ר כ-כד) שרפו ידיו, והקפיד ה' עליו שלא נקם עד שעמד פנחם. ולזה כשהגיע זמן פטירתו, אמר ה' אליו, תיקון לדבר זה שנמנע מהתנגם מעושי רשע, יקום ויתנגם ממדין שסבבוהו, ואחר שישלים התיקון יאסף אל עמו באין שפן ואין וכו', וזה מחסדי א-ל ואהבתו לידידי יתחם במעגלי צדק עבל"ק.

ונראה דהוון כוננת הילקום בפרשתנו (רמז תשפה), דבשעת החטא של זמיר, היה משה יושב וזוכה, והמה בוכים פתח אהל מועד (כה-ו), והיתה נפשו של משה ענומה עליו, ידע הקב"ה מה בלבו של משה, אמר לו חייך אין אתה מסתלק מן העולם עד שתתנגם מהם. שנאמר נקום נקמת בני ישראל אחר תאסף אל עמך ע"כ. והיינו שהרגיש משה בנפשו הפגם שלא קנא או קנאת ה', והיתה נפשו ענומה לו על זה, ויאמר לו הקב"ה שהבין לו תיקונו בעולם הזה, שאין אתה מסתלק מן העולם עד שתתנגם מהם, וזוה יתוקן נאמנו.

ואם כן מלחמה זו היה תיקון להשלמת משה רבינו, כי היה עליו פגם ברגליו, שלא עשה כמו פנחם, ויקם מתוך העדה ויקח רמח בידו ויבא אחר איש ישראל אל הקבה וגו' (כה-ז), וזה נשלם כמה שנקם כעת מהרשעים הללו. ומשה רבינו היה שמח בדיבור זה מה', שהודיעו שלימותו, שתיקן כבר הכל בחייו, ומילא כבר תפקדו בשלימותו, אלא שחומר לו רק דבר אחד לתיקונו, והוא קיום מצוה זו נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים. וזהו שאמר ישמח צדיק כי חזה נקם, שמושה היה שמח בקיום מצוה זו. ומיהו השמחה

אל הוולת אסור עליו לשמוח בה, אלא אדרבה, עליו להשתתף בצערו. והו אפוא הכוונה שבפסוק, שיש איש בה, בזמן של הוי"ה, היינו מדת הרחמים, כאשר ניתן לי שפע טובה או רשאי אני לשמוח וגם לשמח אחרים, שיש איש. אבל תגל נפש באלקי, בזמן של אלקי, היינו מדת הדין, כאשר נענה אלי הרעה, או רשאי רק אני לשמוח, שכן חייב אדם לברך על הרעה כשם שהוא מברך על הטובה. אולם אי אפשר לשמח אחרים, שכן על הוולת אסור לשמוח באמוני ע"כ.

והנה ה' אמר למשה, נקום נקמת בני ישראל, אחר תאסף אל עמך, ואתא בילקום (שם) אלילי ביקש משה שלא למות, לא מת, שאמר לו הקב"ה אם אין אתה מתנאם בשונאיהם של ישראל אין אתה מת, והיה יושב לו עשרים שנה או שלשים שנה. אלא אמר משה אין רשות בדינו לעכב את המצוה, מיד ידבר משה אל העם לאמור החלצו מאתכם. מכאן אמרו חכמים כל המקיים מצות רבו הכתוב מונה שבחו ע"כ.

ומעתה שמחתן של ישראל בנקמת מדין, היתה מהולה בתונה, כי אך אפשר לשמוח, כאשר יודעין שבמלחמה זו יגדלו מות משה רבן, והיו מותרין על עונם מעין עולם הבא בנקמת מדין, שלא יצטרך משה להסתלק. וכמו שאמר הכתוב וימסרו מאלפי ישראל אלף למשה וגו' (לא-ה), וברשי משמעו שמחת משה תליה בנקמת מדין, לא רצו ללכת עד שנמסרו על כרחו ע"כ. ואם כן על הכלל ישראל כולו, אי אפשר לומר ישמח צדיק כי זהו נקם, בנקמת מדין, כי הצער היה גדול יותר מהשכחה. אלא יודו אחד היה ששמת, והוא משה רבינו עצמו, שחייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה, ועבור ציווי ה' היה מוכן להפקד הכל, ישמח צדיק כי זהו נקם, זה משה, הוא היחודי ששמת בנקמת ה' במדין.

ואמר לו ה', אחר תאסף אל עמך, וכתב בעל המורים עמך מלא יו"ד, לומר לך שביו"ד מקומות בתורה הזכירה מיתנו (רב"ד יא-י) ע"כ. ויש לומר עוד, דאיתא במדרש רבה בפרשתנו (כב-ו), אמרו רבותינו כתיב ביהושע (יהושע א-ה) כאשר הייתי עם משה אהיה עמך, והיה צריך יהושע להיות ק"ך שנה במלחמת רבינו, ולמה נתקצרו שנותיו י' שנים, בשעה שאמר הקב"ה למשה נקום נקמת בני ישראל מאת המדינים אחר תאסף אל עמך, ואף על פי שנתבשר בשרות מות, לא אחר הדבר אלא נדרו וישלח אותם משה. אבל יהושע כיון שבא להלחם עם ל"א מלכים, אמר אם אני הורגם מיד, מיד אני מת כשם שעשה משה רבינו, מה עשה, התחיל מעכב במלחמתם שנאמר (שם יא-יח) ימים רבים עשה יהושע את כל המלכים האלה מלחמה. אמר לו הקב"ה כך עשית, הריני מקצר שנותי י' שנים, אמר שלמה (משלי י"ב-כא) רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום ע"כ.

ואם כן העונש על המאחר לקיים את דברי ה', בשביל תועלת עצמו, הוא חיסור יו"ד שנה מחייו, והיה לו למשה גם כן כעת נסיון בדבר שעונשו הוא חיסור יו"ד שנה, על כן יזרו אותו ה', נקום נקמת בני ישראל, אחר תאסף אל עמך, מלא יו"ד, שלא יבשל בציווי ה' להתעצל בנקמת מדין, אלא יקימו באופן, שאחר תאסף אל עמך מלא יו"ד. ומשה רבינו בצדקתו כן עשה, שאף על פי ששמת שמחתו תליה בדבר, עשה בשמחה ולא אחר (רש"י לא-ג).

ובזה היה נראה לכאורה בפרשת המרגלים, כאשר שלח משה אותם לתור את הארץ, ויקרא משה להושע בן נון יהושע (במדבר יג-זו). וברשי התפלל עליו, ויה יושעך מעצת המרגלים (סוטה לד): ע"כ. ויש לומר עוד, כי הנה בפירוש מהר"ו (על המדרש רבה הנ"ל) כתב, על מה שלא נדרו יהושע לעשות במלחמת כיבוש הארץ, כמו משה רבו, שרעת יהושע היה, שיותר היה טוב אריכת חיי משה כל מה דאפשר, ולאחר נקמת מדין. וכן היה סבור על עצמו, שיותר טוב שיאריך ימים, שכל זמן שהיה יהושע חי לא חטאו ישראל, וכמפורש בסוף יהושע, ועבוד ישראל את ה' כל ימי יהושע (כד-לא) ע"כ.

ומבואר מזה כי היה נסיון גדול למשה הוירו במלחמת מדין, ולהושע בכיבוש הארץ, בכוונה מהורה לשם שמים, להגדיל תורה ולהאדירה, להרים את הכלל ישראל בתורה ועבודה, שיהיה נמשך כל ימי חייהם. והרי מקרא מלא נאמר, עת לעשות לה' הפרו תורתך (תהלים קמ-קכ). וכן עשה אלוהו בהר הכרמל שהקריב בכמה בשעת איסור הבמות (מלכים א' ח-לב), משום דעת לעשות לה' הפרו תורתך, לעשות סיג וגדר בישראל לשמו של הקב"ה (רש"י ברכות סג:). וכן איתא בגמרא (תמורה ד') רבי יוחנן ורש לקיש מעינין שבפרא אדגתא בשבתא, ודרשי הכי, עת לעשות לה' הפרו תורתך [כשעושי הדבר לשם קדושת השם, ראוי לנהר תורתך], אמרי, מומב תעקר תורה, ואל תשתבח תורה מישראל ע"כ. – והו דבר דק מאד לידע ולהבחין מתי יש להפר תורתך, ומתי לא.

ומעתה בכניסת המרגלים לתור את הארץ, שידעו כבר מנבואת אלדד ומידד, משה מת ויהושע מבנים (סנהדרין יו), הרי עלה על דעת המרגלים לאחר ביאת הארץ, להיות עוד ארבעים שנה במדבר ויבן לקבל תורה מפי משה, והיו עובדים את ה' כל ימי חייו, וכמו שאמר משה עצמו, כי ידעתי אחרי מותי כי השחת תשחיתני, וסרתם מן הדרך אשר צוית אתכם (דברים לא-כט). ומכל שכן שיש לחוש שיעלה בן על דעתו של יהושע, שלאמיתו היה סוכר כן, שהרי אחר כיבוש הארץ שנים רבות, כדי שישארו ישראל במעלתם. על כן כדי להצילו מעצת המרגלים, הוסף לו אות יו"ד, לרמוז לו שעל דבר זה יש עונש של קצור ימים עשרה שנים, ויו"ד זה יושעך מעצת המרגלים.

וכנראה שהביאור בזה הוא, דאיתא בגמרא (יומא כב:) שאול באחת [נכשל באחת] ועלתה לו [לרעה לקומו במיתה וביטול מלכותו], דוד [נכשל] בשמים ולא עלתה לו [לרעה] ע"כ. ומבואר במפרשים דלכאורה וכי מישא פנים יש בדבר. אך הענין הוא, כי הציווי לשאול למחות את עמלק, היה מצוה פרטית אליו, לך והכיתה את עמלק והחרמתם את כל אשר לו (שמואל א' טז-ב), וכאשר לא קיים המצוה, נתבטלה כליל ציווי

ה'. מה שאין כן התמאים של דוד, היו עבירות שכל ישראל נצטוו בהם, ואם הוא לא קיים, מתקיימין הם על ידי אחרים, ולכן לא עלתה בזה חרון אף ה' כל כך.

וכמו כן נראה, דהא דאמרין עת לעשות לה' הפרו תורתך, היינו רק במצוה שנאמרה להכלל ישראל, ונתהוה מקרה שבטולה של תורה זו קיומה, או יכולין להפיר מצוות ה'. אבל מצוה פרטית שניתנה מה' לאדם פרטי, או אין חכמה ואין עצה ואין תבונה נגד ה', ואי אפשר לבטלה, שהרי ה' צוה לו כן, וזו יפירונו. ולכן בשאול המלך, הגם שנאמר בו וירב בנחל (שם מו-ה), ודרשו חז"ל (שם) על עסקי נחל, שדן קל וחומר מעגלה ערופה בנחל, שאמרה תורה להביאה על נפש אחת, כל הנפשות הללו על אחת כמה וכמה ע"ש. מכל מקום לא הועיל זה להצדיק מעשיו, כיון שה' אמר לו בהדיא לך והכיתה והחרמתה.

וכמו כן הציווי בנקמת מדין, שהיה אמורה למשה באופן פרטי, נקום נקמת בני ישראל, לכן גם אם יבין משה שעקרת מצוה זו תביא תועלת לתורה, אי אפשר לו לבטלה בשביל חשבותו. ולכן נענה גם כן יהושע, כי היה לו מצוה פרטי מה' להנחיל לישראל את הארץ, ובהו אש שום חשבותו, אלא זיזין מקיימין למצוה. ועל דרך זה גם במרגלים, הגם שהיה כוונתם רצויה, מכל מקום כיון שה' צוה ליבנם לארץ, והמה ביטלו מצותו כליל, על זה לא מועיל שום אמתלא להצדיק דברים נגד ה', גם אם כוונתם לטובת קיום התורה.

ובזה נבוא להמשיך נקודת הדברים, להימי המצרים הללו, שאנו מתאבלים על חורבן בית מקדשנו, אשר הבכיה על החורבן אנו מצאיים לראשונה ביוסף עם אחיו בנימין, שאמר הכתוב (בראשית מה-ד) ויפול על צוארי בנימין אחיו ויבך, ובנימין בכה על צוארו. וברשי שיוסף בכה על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן לחרב. ובנימין בכה על משכן שילה, שעתיד להיות בחלקו של יוסף וסופו לחרב (בגילה מז:). ע"כ. ולכאורה יש להבין, מדוע בכו כל אחד על חורבן חבירו, ולא על חורבן עצמו.

ובפשוטו נראה, כי עיקר הבכיה על חורבן בית אלקינו, אינו על הצער הפרטי של האדם, שגליו מארצנו ונתרחקנו מעל אדמתנו, ואנו הולכים מגולה אל גולה, דרו אחר דרו, משעבדים לארצות ולאומים שונות. אלא עיקר הצער הוא על גלות השכינה, והילול שמו ית', אשר מה לו לאב שהגלה את בניו. ומעתה אם יוסף בוכה על חורבן הבית שבגבולו, הרי זה בכיה המעורבת בפניה של איבוד הון פרטי, שנאמר ממנו ומחלקו משכן שילה, וכעין זה לעומתו בבנימין כאשר בוכה על שתי המקדשות שבארצו. ולכן נפל יוסף על צוארי בנימין, הוא בוכה על חורבן הבית שאינו בגבולו, וכמו כן בנימין בכה על צוארו של יוסף, על משכן שילה שבחלקו, כי היה כואב להם צער השכינה, שנחרב ביתו ונשרף היכלו, ובכיתם הוא על שכנתא בגלותא, כצפור בודד על גג.

אמנם יש עוד דברים בגו, דלכאורה יש להבין מה נתעוררו כעת לבכות על חורבן בית המקדש, ולמה לא נפלו על צואריהם בהיותם עוד ביחד בבית יעקב, ולבכות אז על חורבן הבית. ופירש הרמ"ק רבי יחזקאל מקומרי ז"ע (בספרו נחמד מזהב פ' יושג), כי הנה סיבת החורבן היתה שנאת חנם (יומא ז), ושורש עון זה נעשה עוד אצל השבטים, וישנאו אותו ולא יכלו דברו לשלום (שם לו-ד), וזוהו באו לדי מברית יוסף למצרים, להפקירו לגמרי ולטבעו אותו בין עבדים. ולכן כאשר נתודע עליהם ונפגשו יחידו, נתעוררו להתבונן על עון זה של שנאת חנם, כי זה יגרם עוד חורבן הבית, ולכן בכו כעת על מה שעתיד המקדש לחרב.

ומהו התיקון לעון זה, להתעצם ביותר באהבת ישראל לאמיתו, להשתדל תמיד במצבת חבירו, שלא יארע לו שום רע ולגמול עמו חסד תמיד. ולהשיש במצבת חבירו ולהתפלל על צער חבירו יותר משלו. וכאשר יראה מצבת חבירו, אף שעבור זה יחסר לו, לא יחשוש כלל. ואתא בגמרא (ב"ק צב.) כל המבקש רחמים על חבירו והוא צריך לאותו דבר הוא נענה תחלה. ופירש הרמ"ק ר' בונם מפרשסחא ז"ע (בקול שמחה בליקושים) דהיינו שהוא מעוניין שחבירו יסבול צרה זו, וזה מועיל לו ולטובתו. ואם למרות כל זאת הוא מבטל את כל התועלת וההנאה הפרטית שלו, ומתפלל על חבירו להקל מעליו צערו ויסוריו, הוא נענה תחלה. וראה לזה מאבימלך, שאף שלמכות אברהם היה חשוב ומועיל, כי אבימלך ישאר עקר, כבדי שלא יוכלו הליגנים לומר מאבימלך נתעברה שרה, בכל זאת התפלל בעבורו, לכן הוא נענה תחלה עכד"ק.

ולכן כאשר רצה יוסף לתקן חטאו ההוא של שנאת חנם, לא בכה על חורבן הבית שבחלקו, אלא נפל על צוארי בנימין אחיו, על שני מקדשות שעתידין להיות בחלקו של בנימין וסופן לחרב, ובנימין לעומתו לא בכה על חורבנו, אלא בכה על צוארו, על משכן שילה שיחרב. כי לבכות על חורבן שלו, ועל הפסד שנוגע לעצמו, גם גוי יכול לבכות, אבל הם בכו על צער של חבירו ולא היה איכפת להם צער עצמם. – אך בבכיתו של בנימין יש מדרגה נפלאה, כי הלא אין לנו אלא מקדש אחד, וכי זמן שמשכן שילה קיימת, לא יוכל המקדש להבנות בחלקו של בנימין, ואף על פי כן בכה על חורבן משכן שילה שעתיד להיות בחלקו של יוסף, כי חביו לו יותר שיתקיים מקדש של חבירו, אף שעל ידי זה יחסר מקדש שלו ע"כ.

ודבר זה עולה בקנה אחד, עם הנהגת בני ישראל בנקמת מדין, שויתרו על הנאת נקמתם בצוריהם, כיון שידעו שזה נוגע למשה רבן, ואחר תאסף אל עמך, ואי אפשר להיות שמחתן שלימה, ורק משה לעצמו ישמח צדיק כי זהו נקם. – ובמים אלו יש לנו לתת לב למאמרם (יומא ז): מקדש שני שהיו עוסקים בתורה במצות ובגמילות חסדים, מפני מה חרב, מפני שנאת חנם שהיתה ביניהם ע"ש. אשר החטא הזה הוא בעבורינו עד עתה, בני אדם שאוכלין ושותין עם זה עם זה, ודוקרים זה את זה בחרבות שבלשונם. ומושל על כל אחד לפשפש במעשיו אם אין לו חלק בזה, ולהשתדל לתקן מעשיו להרבות אהבה ורעות בין שלומי אמוני ישראל. ■